

ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ОХОРОНИ РЕПРОДУКТИВНОГО ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ

Розглядаються державні цільові програми, що використовуються сьогодні як найдієвіший та найефективніший засіб усебічного державного впливу на стан репродуктивного здоров'я та систему його охорони.

Ключові слова: репродуктивне здоров'я, державне регулювання охорони репродуктивного здоров'я, державні цільові програми.

Елена Корольчук. Програмное обеспечение государственного регулирования охраны репродуктивного здоровья населения

Рассматриваются государственные целевые программы, которые используются сегодня как наиболее действенный и эффективный способ всестороннего государственного воздействия на состояние репродуктивного здоровья населения и на систему его охраны.

Ключевые слова: репродуктивное здоровье, государственное регулирование охраны репродуктивного здоровья, государственные целевые программы.

Olena Korol'chuk. Providing programs of government control of genesial health protection of population

The developed state programs having special purposes, which are used today, are examined as the most effective method of the comprehensive state management of the reproductive health and system of its protection.

Key words: reproductive health, government control of reproductive health protection, the state programs with a special purpose.

Сталий розвиток будь-якої країни безпосередньо залежить від її демографічної перспективи, що визначається здатністю населення до простого відтворення. Стійка тенденція до скорочення чисельності населення та погіршення стану суспільного здоров'я в Україні ставить під загрозу її майбутнє і робить проблему охорони репродуктивного здоров'я загальнонаціональною. Програмний підхід до вирішення даної проблеми є дієвим засобом впровадження управлінських рішень у питаннях регулювання охорони репродуктивного здоров'я.

Дослідженням проблем державного регулювання охорони репродуктивного здоров'я, зокрема, займаються В. Д. Бакуменко [1; 2], М. М. Білинська [3], І. В. Рожкова [6], І. М. Солоненко [7], Н. Я. Жилка [4], Я. Ф. Радиш [5], інші науковці, які розробляють та формулюють базові наукові підходи, теоретичні й методологічні засади державної політики у сфері охорони здоров'я, а також досліджують результати впровадження управлінських рішень у цій сфері.

Мета дослідження – розглянути існуючі цільові програми, які, впливаючи на різні чинники, забезпечують поліпшення та стабільність

стану репродуктивного здоров'я населення та ефективність системи його охорони.

Інтегральним показником суспільного розвитку країни, відображенням її соціально-економічного і морального стану та могутнім фактором формування демографічного, економічного, трудового та культурного потенціалу є здоров'я населення, яке за останні 15 років мало стійку тенденцію до погіршення. Людина, її життя і здоров'я є найвищими соціальними цінностями держави, визначеними Конституцією України. Майбутнє держави обумовлюється комплексом політичних, економічних та соціальних факторів, що впливають на демографічну ситуацію і стан здоров'я населення країни.

У період фінансово-економічної кризи з'явилися чинники, які негативно впливають на бажання та можливість людей до відтворення: зменшилась ціна робочої сили, що формує низький рівень доходів громадян; невпинно зростають диспропорції в розмірах оплати праці (це зумовлює надмірну диференціацію доходів працюючого населення і формування прошарку бідного населення); не зупиняється трудова міграція за межі України (це призводить до втрати кваліфікованої робочої сили та поширення соціально небезпечних та інфекційних хвороб); не ліквідуються значні недоліки в системі охорони здоров'я, соціального забезпечення та трудового законодавства; зберігається недостатній розвиток соціального діалогу.

Відповідно на рівні зниження демовідтворювального потенціалу населення погіршується його сімейна структура, знижується кількість шлюбів та підвищується кількість розлучень. Для нашої країни характерний високий рівень інвалідності населення, крім того, через несприятливу екологічну ситуацію збільшується кількість дітей з розладами здоров'я. Спостерігаються спалахи небезпечних інфекційних захворювань, поширюється наркоманія і токсикоманія, алкоголізм та психічні розлади.

З огляду на вищевказане загальну відповідальність за стан здоров'я населення спроможна нести тільки держава, застосовуючи правові, економічні, організаційні, інформаційні та інші механізми й методи державного управління усіма галузями суспільного життя.

Державне управління – цілеспрямований організаційний та регулюючий вплив держави на стан і розвиток суспільних процесів, свідомість, поведінку та діяльність особи, окремих соціальних груп, суспільства в цілому з метою досягнення цілей, відображених у Конституції та законодавчих актах, шляхом запровадження державної політики через органи державної влади, наділені необхідною компетенцією.

Інформаційне забезпечення – це фундамент, на якому будується управлінська діяльність державного апарату. З цієї позиції інформацію слід розглядати як певну сукупність різних повідомлень, зведень, даних

про відповідні предмети, явища, процеси, відносини, які, будучи зібраними, систематизованими й перетвореними на придатну для користування форму, відіграють у процесі прийняття й реалізації державного управлінського рішення виняткову роль. Підготовка та прийняття управлінського рішення передбачає, передусім, збір і обробку інформації. У свою чергу, оптимальність рішення залежить від того, наскільки інформація є достовірною, об'єктивною та своєчасною.

Беззаперечно, що саме державне регулювання проблеми збереження репродуктивного здоров'я населення України є інтегральним показником здатності держави ефективно впливати на демографічний розвиток. У свою чергу, одним із найважливіших механізмів ефективного державного управління в сьгоднішньому суспільстві є механізм інформаційного забезпечення.

Задля підвищення ефективності розв'язання вищеперерахованих проблем, що негативно впливають на формування людського потенціалу країни, наукою державне управління розроблено програмно-цільовий метод. Особливим стало значення програмно-цільового методу в умовах переходу до ринкових умов господарювання, адже система охорони здоров'я постійно відчуває дефіцит фінансового забезпечення. Питання застосування програмно-цільового методу в галузі охорони здоров'я порушувалось у працях М. Вовк, М. Жданової, Д. Карамішева, А. Акоюн, Ю. Шиленко, Т. Юр'євої.

Для програмно-цільового управління інформація має суттєве значення, оскільки дає змогу всебічно розглянути цілі (призначення програми), можливі варіанти їх реалізації (ресурси, способи й принципи здійснення, джерела та обсяг фінансування) та наслідки цих управлінських дій. Усі програми, розроблені в нашій державі з метою вдосконалення медичного, соціального та трудового законодавства, спрямовані на поліпшення демографічних характеристик, насамперед, репродуктивно спроможного, здорового населення, збільшення тривалості життя зі збільшенням працездатності населення, знешкодження або зниження негативного впливу факторів усіх сфер буття людини – джерела забезпечення існування нації, народу, держави. Одним із найважливіших аспектів існування як людини, так і держави є поширення традицій здорового способу життя – невід'ємної складової відтворення здорової в усіх аспектах життя нації задля забезпечення національної безпеки.

Усе вищевказане має безпосередній вплив на розроблення та ефективну реалізацію державної політики з питань регулювання охорони репродуктивного здоров'я та державне управління питаннями в соціальній, економічній, трудовій та інших сферах життя людини, сім'ї, суспільства.

Відсутність цільової міжвідомчої державної національної програми дій певною мірою компенсувалась здійсненням ряду національних

програм, спрямованих на вирішення проблем в окремих сферах життєдіяльності населення. Серед програм, що були розроблені в Україні і стосуються охорони репродуктивного здоров'я, можна відзначити такі, як Національна програма «Діти України» (1995 – 2000 рр.); Національний план дій з поліпшення становища жінок і підвищення їх ролі в суспільстві (1997 – 2000 рр.); Довгострокова програма підтримки жінок та сім'ї; Національна програма «Репродуктивне здоров'я» (2001 – 2005 рр.); продовження Національної програми «Планування сім'ї» (1995 – 2000 рр.); «Комплексні заходи щодо заохочення народжуваності на 2002 – 2007 роки»; Державна програма «Репродуктивне здоров'я нації» на період до 2015 р., затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2006 р. № 1849 (1849-2006-п); Міжгалузєва комплексна Програма «Здоров'я нації на 2002 – 2011 роки», затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 10 січня 2002 р. №14 (14-2002-п); «Профілактика СНІДу» (1992 – 1994, 1995 – 1997 рр., 1999 – 2000 рр., 2001 – 2003 рр.) та ін. Ці програми ґрунтуються на положеннях Конституції України (1996 р.), яка визначила людину, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпеку найвищою соціальною цінністю.

Жодна зі сфер життєдіяльності людини сьогодні не може існувати та розвиватись без належного фінансування, але стан фінансування державних програм у країні та медичного забезпечення катастрофічний. Під час засідання Комітету Верховної Ради України з питань охорони здоров'я, яке відбулося 06 жовтня 2010 р., було розглянуто стан фінансування державних цільових програм та централізованих заходів у сфері охорони здоров'я у 2010 р. Наприкінці III кварталу жодна з цільових державних програм у сфері охорони здоров'я не профінансована на 100 %. Відповідно до законодавства на виконання державних цільових програм та централізованих заходів у сфері охорони здоров'я мало бути виділене фінансування в розмірі 4 млрд 466 млн 788,7 тис. грн. Однак у Державному бюджеті на 2010 р. на ці цілі було заплановано лише 1 млрд 477 млн 94,6 тис. грн, з них станом на сьогодні надано лише 637 млн 290,8 тис. грн, що становить 43 % запланованого обсягу. В Україні сьогодні зберігається ситуація, коли основний обсяг річного фінансування припадає на IV квартал, що негативно позначається на реалізації заходів програм та ефективності їх результатів.

Вартим уваги державної політики в охороні репродуктивного здоров'я є питання екологічної безпеки, що забезпечується системою державних стимулів та регуляторів, спрямованих на суворе дотримання санітарно-гігієнічних і санітарно-протиепідемічних правил та норм, комплексом спеціальних санітарно-гігієнічних і санітарно-протиепідемічних заходів та організацією державного санітарного нагляду. Демографічний і соціально-економічний розвиток країни залежить від екологічної складової. Але в Україні до цього часу не

прийнятий національний план дій щодо реалізації рішень Міжнародної конференції з питань навколишнього середовища та розвитку (1992 р.) У цій галузі прийнятий ряд окремих законів: «Основи законодавства України про охорону здоров'я»; «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення»; «Про якість та безпеку харчових продуктів і продовольчої сировини»; «Про питну воду та питне водопостачання»; «Про охорону навколишнього природного середовища» та ін. Від екологічної ситуації значною мірою залежить санітарно-епідемічне благополуччя територій і населених пунктів.

Важливим для людини є питання матеріального забезпечення. На жаль, державне управління процесами працевлаштування, соціального захисту, економічної стабільності працевлаштування та репродуктивно спроможного населення сьогодні є неефективним, що призвело до високого рівня безробіття, низьких зарплат, виникнення прошарку населення, що живе за порогом бідності та винищення середнього класу. Це зумовило появу ще однієї проблеми – незацікавленості молоді України в реалізації свого демовітворювального та суспільно-трудового потенціалу. В Україні молоді громадяни становлять приблизно 22,6 % населення країни. Молодь як соціально-демографічна група характеризується не лише віковими ознаками, але й специфікою соціального становлення, особливим місцем у структурі суспільства. Для України одним із найважливіших завдань є громадянське, національно-патріотичне виховання дітей та молоді, їх залучення до соціально-політичних та економічних перетворень, процесу інтеграції України до світової спільноти. Проте проблеми, пов'язані з бездуховністю, бідністю, безробіттям, насильством, відсутністю змістовного дозвілля, що загострилися в останні роки, негативно вплинули на молодь. Загрозливого поширення серед молоді набули соціально небезпечні хвороби, скоротилася кількість молоді, що займається фізичною культурою та спортом. Значна частка молодих громадян зайнята в тіньовому секторі економіки. Збільшуються обсяги нелегальної зовнішньої трудової міграції. Забезпечення соціального становлення й розвитку молоді, реалізації її конституційних прав та свобод потребує посилення координації зусиль держави і громадськості в цьому напрямі. Це обумовило необхідність прийняття Загальнодержавної програми підтримки молоді на 2004 – 2008 рр., метою якої було створення сприятливих політичних, соціальних, економічних, законодавчих, фінансових та організаційних передумов для життєвого самовизначення і самореалізації молоді, розв'язання її нагальних проблем.

Вказані негативні чинники призвели до виникнення ще однієї проблеми в державі – соціально-економічний розвиток України перебуває під впливом негативних наслідків зовнішньої міграції.

Основними напрямками міграційної політики є збереження трудового та інтелектуального потенціалів. Задля забезпечення попередження та усунення вищеперахованих проблем Президентом України 3 серпня 1999 р. схвалено Основні напрямки розвитку трудового потенціалу в Україні на період до 2010 р. З метою подолання наслідків фінансово-економічної кризи, яка не дає змогу розв'язати проблему в повному обсязі, розроблена концепція, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 22 липня 2009 р. №851-р «Про схвалення Концепції Загальнодержавної цільової соціальної програми збереження і розвитку трудового потенціалу України на період до 2017 року», метою якої стало забезпечення підтримання, відновлення й розвитку трудового потенціалу, відтворення кваліфікованої робочої сили та підвищення її конкурентоспроможності відповідно до потреб сучасного соціального та економічного розвитку.

Ефективність демографічної політики значною мірою також визначається її регіоналізацією. Концепція місцевого самоврядування передбачає взаємозв'язок централізації і децентралізації, тобто участі регіонів у вирішенні актуальних проблем. Зокрема, демографи дійшли висновку, що демографічна політика має бути єдиною за своєю метою і регіональною за складом засобів її досягнення. В Україні прийнятий закон «Про місцеве самоврядування». Розроблені і здійснюються регіональні програми майже всіх вищеперахованих державних програм.

Таким чином, перераховані в статті загальнодержавні програми прямо та опосередковано впливають на стан репродуктивного здоров'я людей в Україні та систему його охорони. Водночас регіоналізація політики в цій сфері є ефективною складовою вирішення не лише проблем регіонів, а й загальнонаціональних питань. Загалом комплексне використання цільових програм є ефективним методом реалізації управлінських рішень у питаннях державного регулювання охорони репродуктивного здоров'я.

Список використаних джерел

1. **Бакуменко В.** До питання вибору та обґрунтування пріоритетів при формуванні програм та проектів (методологічний аспект) / В. Бакуменко // Вісн. УАДУ. – 1998. – № 1. – С. 146 – 152.
2. **Бакуменко В.** Формування державно-управлінських рішень: проблеми теорії, методології, практики : монографія / В. Бакуменко. – К. : Вид-во УАДУ, 2000. – 328 с.
3. **Білинська М. М.** Державне управління галузевими стандартами в умовах реформування вищої медичної освіти в Україні / М. М. Білинська ; Нац. акад. держ. упр. при Президенті України. – К. : Вид-во НАДУ, 2004. – 248 с.
4. **Жилка Н. Я.** Аналітичний огляд законодавчого забезпечення охорони репродуктивного здоров'я в Україні / Н. Я. Жилка. – К. : Вид-во Раєвського, 2005. – 96 с.

5. **Радиш Я. Ф.** Державне управління охороною здоров'я в Україні: генезис, проблеми та шляхи реформування/ Я. Ф. Радиш ; Укр. Акад. держ. упр. при Президентіві України. – К. : Вид-во УАДУ, 2001. – 360 с.

6. **Рожкова І. В.** Децентралізація управління у сфері охорони здоров'я на місцевому рівні : монографія / І. В. Рожкова, І. М. Солоненко ; Нац. акад. держ. упр. при Президентіві України. – К. : Фенікс, 2008. – 160 с.

7. **Солоненко Н.** Удосконалення механізмів державного управління перебудовою галузі охорони здоров'я в Україні в контексті суспільних потреб / Н. Солоненко // Держ. упр. в Україні: реалії та перспективи : зб. наук. пр. НАДУ. – К., 2005. – С. 424 – 431.

Надійшла до редколегії 30.12.10